

Violeta Kotseva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

[vkkoceva@uni-sofia.bg], ORCID ID: 0000-0001-9573-7926

Kremena Iordanova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

[kremena.yordanova@uni-sofia.bg], ORCID ID: 0009-0003-5247-5139

Bulgarians in Norway. Stories of Adaptation and/or Isolation

Abstract: *The article traces the formation and development of the Bulgarian community in Oslo, Kingdom of Norway. It explores a current issue within the broader topic of Bulgarian communities abroad. The analysis examines the specific characteristics of the Bulgarian community in Oslo in the context of the conditions in Scandinavian countries – such as limited accessibility (in terms of language, culture, geographical distance, and the lack of year-round direct flights), as well as climatic and geographic challenges (cold climate, few hours of sunlight, white nights), an internationally less-known national language, specifics related to foreign students, among others. These factors shape the strategies for adaptation and integration (or isolation and encapsulation) into the host society. The timing of the study also allows for an analysis of the changes that occurred after the COVID-19 crisis and the cultural responses of the Bulgarian community in Oslo. The research was conducted using classical methods from the fields of ethnology and cultural anthropology in June 2024 – such as participant observation, interviews, and autobiographical narratives. Throughout the analysis, and in relation to the specific context, the concept of “community” and the sense of belonging to one is discussed. In this regard, the various expressions of identity observed in the field are examined – including those based on country of origin, ethnic affiliation, level of integration into the host society, as well as supranational and transnational identities.*

Keywords: *Bulgarian diaspora; migration; community; adaptation; identity; generations; Norway.*

Виолета Коцева,

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Кремена Йорданова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Българите в Норвегия. Разкази за адаптация и/ или изолация¹

Изследването на българите в Норвегия не се различава съществено от изследването на останалите български общности зад граница, доколкото групата се формира под влияние и в контекста на тежката икономическа криза в родната страна от началото на 90-те години на XX в. и търсенето на възможности за препитание на значителни сегменти от българското общество в чужбина. В този смисъл анализът попада в тематичното поле на миграционните движения, на изследването на стойностите на изтласкващите и привличащите фактори², както и на представяне на емоционалната тежест на мигрантската група с оглед спецификите на приемащата държава. Драстичните различия между България и Норвегия както на климата, така и на устройството на държавата, достъпността, езика и т.н. насочват изследователските очаквания към наличието на малка група, по-скоро изключение от основните миграционни посоки, формирана в хода на няколко вълни и показваща по-широки специфики в сравнение с останалите мигрантски общности.

Българите в Норвегия са една от малкото неизследвани общности на българите зад граница. Причините за това са, че това е сравнително малка и нова група, която се губи в големите потоци на българските мигрантски общности. Едно от малкото цялостни изследвания, които обвързва България и Норвегия, е дело на Института за изследване на демокрацията. То е посветено на анализ на криминалните практики, свързани с трафика на хора и организирания канал за превеждане на бежанци (Stoynova, Bezlov, and al., 2017). Подобни изследвания, посветени на други национални общности като поляци, турци, литовци, сърби и др. в Норвегия, отчитат спецификите на приемащата държава и механизмите на адаптация и консолидация на групите в тези условия (Daukšas,

¹ Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01

² За първи път теоретичният модел, насочващ вниманието към привличащите и изтласкващи фактори, които определят причините и посоките на миграционните движения е разработен от Л. Еверет (Everett 1966). И до днес това остава една от водещите аналитични теории на миграционните модели.

2013; Main, Goździak & Nowak, 2021; Korhan, 2014; Hadzibulic, 2016; Nikielska-Sekula, 2016).

Тези фактори привлякоха вниманието ни като изследователи на човешкото поведение и общностните реакции. Търсенето на препитание зад граница, когато надхвърля личностните нагласи, насочени към нови изживявания и основани на авантюристичния дух за непознати дестинации, обикновено се ориентира към поблиски траектории. По този начин потенциалният мигрант инстинктивно търси дестинация, която да снижи психическото напрежение от тоталната промяна в ежедневието. Отдалечеността и културните различия на Норвегия обаче не се оказват достатъчно сериозна пречка при избора на страна приемник за хиляди български мигранти. Именно те са обект на настоящото изследване. Целта ни е да представим етапите на формиране на общността, както и механизмите, по които тя съвместява пребиваването *тук* и *там* с отчитане на всички особености на дестинацията. Редно е да отбележим също така, че поради ограничения обем на една статия, не всичко може да бъде представено. В този смисъл оставяме вратата отворена за последващи проучвания и анализи.

Изследването се основава на класическа методология от сферата на етнологията и културната антропология. Теренното проучване се осъществи през месец юни 2024 г. в гр. Осло и съседното с. Дал, част от столичната агломерация. Проведени са няколко десетки интервюта и неформални разговори, част от тях извършени след прибирането в София чрез средствата за онлайн комуникация. Причина за това е до известна степен скъпата дестинация, която не позволи да останем повече на място. От друга страна интервюта можеха да бъдат провеждани основно след края на работно време поради заетостта на респондентите, което скъси времето за разговори. Компенсирането беше възможно с разговори от дистанция, за които спомогнаха установените по време на престоя контакти. Теренното проучване се улесни от съзнателния ни избор за престой, а именно по време на поредните избори за ОНС в страната. Отивайки в българското посолство в Осло, за да гласуваме, се срещнахме и разговаряхме с много хора на място, с други уговорихме срещи през седмицата, докато бяхме там, с трети се видяхме онлайн. Предварително установени контакти пък ни помогнаха да стигнем до работещи в Българското неделно училище (БНУ) „Родна реч“, гр. Осло, до представители на Българо-нор-

вежкото дружество, до танцов състав „И-Ха!“ и чрез него до ангажирани с Българската православна общност в Осло хора и др. Изборът ни да отседнем при представител на българската общност, също беше напълно съзнателен. Така методологията се допълни с елементи на включено наблюдение от съвместното съжителство в рамките на престоя ни.

В теоретичен план анализът се придържа към някои от класическите направления в изследването на миграциите, които акцентират на транснационалните връзки и промяната в идентичността на отделната личност и на групата като цяло. Ситуацията, в която се изисква адаптиране и пренареждане на мисленето за себе си в зависимост от позиционирането в новата среда, се споделя от всички мигрантски общности, без оглед и значение на държавата приемник. Ако следваме Ян Асман, общността се превръща в *ние*, различно от *другите*, когато се опира на общо споделено знание и представа за себе си, както и такива за общо минало (Асман, 1988, 12-13). Съзнанието за *нас*, по неговите думи се основава на общи представи, спомени, символи като език и културни елементи, всички онези елементи, наричани от него *острови на времето* (Zeitinsel), от една страна, и разграничаване от останалите, от друга. Сред общностите зад граница обаче тези знания и представи се видоизменят в контекста на новата *социална рамка*, т.е. според новите нужди и смисли (Халбвакс, 2001, 19-20). Така, израствайки в ново общество, родените вече в друга среда нови поколения, деца на мигранти, споделят представата за средата, която определя техния ежедневен ритъм. Тя е много по-доминираща от избледняващата такава за страната на произход на техните родители като извор на идентичност.

Представата за това *кои сме ние, кое ни прави ние, кое ни отграничава или съответно приближава към околните групи*, се влияе от различни фактори в новата среда. Сред тях, без претенции за изчерпателност бихме посочили няколко основни етапа, през който е формирана самата общност, генерационните смени, символното позициониране на държавата майка по отношение на държавата приемник в европейски контекст както и промяната в това символно йерархизиране. В значителна степен именно тези фактори определят и рамките на *мисленето за себе си* на отделните поколения мигранти. Това поставя конкретния изследователски обект в по-широките граници на рефлексите от глобализацион-

ния процес и вмениява различни значения на границите на идентичностите – доколко стабилни могат да бъдат те, отграничавайки ни от другите, от една страна и доколко пропускливи, от друга. В този смисъл резонно възниква въпросът за необходимите и допустимите компромиси с познатите ни като *твърди* маркери на идентичността, рефериращи към произход, език и култура.

В контекста на тезата за *културно наследство в миграция* (Пенчев и кол., 2017) се проследяват измененията в културната традиция, отразени в опита българската общност да съхрани своята идентичност в процеса на установяване и адаптация в Норвегия. През българското неделно училище, както и през ансамбъла за народни танци „И-ха!“ се прави опит за ревитализация на символно и емоционално ниво на *усещането за българска принадлежност*.

Не ни се иска да утежняваме допълнително текста с теория за миграционните процеси на българите от традиционния период до днес, доколкото те се радват на достатъчно изследователско внимание на етнологии и антропологии след 1989 г. до степен да се превърнат в едно от трайните изследователски полета. Обект на анализ са както традиционните практики на мъжката част от планинското и полупланинското население в страната да напуска временно родните си места, за да изкарва прехраната си (гурбет), така и новите миграционни модели (Конев, 1989; Бончева и кол., 1995; Христов, 2010; Карамихова, 2003, Маева, Захова, 2013, Манчева, Троева, 2011; Томова, 2014; Славкова, 2022 и др.). Отделно от това литературата, посветена на новите миграции, обхващаща различни аспекти на този процес – от взимането на решение до конкретните действия и модели на адаптация и интеграция, също са централен фокус на редица публикации.³

За дълги години Норвегия остава сравнително непозната за страната ни. Тя се свързва със суровия климат, белите нощи, фюрдите и високия стандарт на живот. В противовес на реимето на страна с изключително висок стандарт на живот днес, Норвегия носи своето несигурно и по-бедно минало, преди петролната и га-

³ Литературата наистина е необятна, затова тук се ограничавам само с посочването на някои заглавия. Техният преглед, както и този на цитираната в тях литература хвърля достатъчно яснота върху посоките, в които вървят тези изследвания (Rangelova, Vladimirova, 2004; Дечева, 2008, Дичев, 2009, Маева, 2016, Славкова, 2022; Кръстева, 2014; Коцева, 2020; Груева, 2025 и др.)

зовата индустрия да се превърнат в двигателя на норвежката икономика. Миналото на страната обаче не фигурира в мигрантските перспективи, като те се съсредоточават към възможностите, които страната предлага към настоящия момент. Сравнително слабо популярно е историята на страната като родина на морски пътешественици и откриватели. Единствено интересуващите се от световна география и история свързват името ѝ с това на изследователи като Руал Амундсен и Тур Хейердал. За заплелените от зимните спортове, Норвегия е страната на легендарния биатлонист Оле Ейнар Бьорндален и на ски алпиеца Аксел Лунд Свиндал. С това май се изчерпват познанията на масовия българин за северната страна. Вероятно малкото познания, както и екзотичността и отдалечеността, са достатъчни да създадат добра почва за преекспониране на специфични черти от норвежката социално-правна система и определени културни характеристики.

Не са повече и представите и познанията от обратната страна. Споделеното мнение на норвежците за България е като за екзотична, топла и евтина дестинация. Представите на повечето от тях за страната започват и свършват с големите курорти по българското Черноморие, основно Слънчев бряг, сравнително евтин алкохол, свободен живот и приятно изкарване на летните ваканции. За държавата не се знае почти нищо, освен че е част от посткомунистическия блок, търсеща своя път обратно към европейските демокрации.

Българите в Норвегия

Според официалните статистики на Норвегия в страната пребивават малко повече от 7000 български граждани.⁴ Най-голям процент от тях се установяват в столицата Осло, но българи има и в Акерсхус (привлечени от по-ниската цена на имотите в околностите на столицата и работещи в нея), Рогаланд (ангажирани основно в нефтопреработвателните и петролните компании) и Вестланд (работещи в корабостроенето, рибната индустрия и туризма). Разпределени са почти равномерно по пол, като 52% се падат на мъжете срещу 48% за жените. Първите ангажирани основно в индустрията, корабостроителната промишленост и сезонната заетост, докато жените се реализират основно в сферата на услугите, администрацията и здравеопазването.⁵

⁴ Statistics Norway. Web. 16. 06. 2026. <https://www.ssb.no/en>.

⁵ Statistics Norway. Web. 16. 06. 2026.

От своя страна популярната онлайн база данни Wikipedia определя числеността на българската общност в Норвегия за 2019 г. между 7 и 8 000 души, разположени преимуществено в столицата Осло и прилежащите ѝ градчета.⁶ При посещението ни през 2024 г., по общосподеленото мнение и според устни сведения от представители на българското посолство и българското училище, тези данни се потвърждават.⁷ Цифрата не е голяма, но за около десетина години общността нараства почти 8 пъти, тъй като според официални данни на ДАБЧ през 2009 г., българите в Норвегия наброяват едва 1088 човека.⁸ Очевидно е, че основната част от българската общност в северната страна, с изключение на едно малко ядро, се формира през последните 15 години. Говорим за млада и динамична група, която търси своите механизми за оцеляване, въобразяване и спомняне в условията на съвременни комуникационни механизми, достъпност и постковидна ревитализация на общностния живот. Именно това прави изследването на българската общност в Норвегия изключително интересно от изследователска перспектива. То дава възможност да се наблюдава в реално време формирането и съществуването на една общност, която може да ползва опита на други подобни общности, но в същото време има пред себе си нови и различни предизвикателства – климат, различна социална система, различни модели на комуникация, нови политически фактори и икономически кризи, ковид и постковидни механизми за възстановяване. Като сравнително млада общност, очакванията са, че тя ще реагира на динамиката на средата с определени специфики и по свой си начин, съчетавайки чужд опит с нови адаптационни стратегии. Доколко те са успешни, доколко

<https://www.ssb.no/en/statbank1/table/07110/tableViewLayout1/?loadedQueryId=10032232&timeType=top&timeValue=5>

⁶ Българи в Норвегия. *Уикипедия*.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F, Web. 07. 06. 2026.

⁷ Респондент, жена, ок. 60 г., работи в БНУ „Родна реч“, гр. Осло, Норвегия

⁸ Оттогава са и последните актуализирани данни на официалната страница на ДАБЧ. Изпълнителна агенция за българите в чужбина към министъра на външните работи. Web. 16. 06. 2026. <https://www.aba.government.bg/pages/ia-fokus-dabch-nay-golemite-blgarskiobshchnosti-sa-v-sashch-ukrayna-moldova-grtsiya-ispaniya-germaniya-avstriyaitaliya/67>.

адаптацията върви през отказ от идентичност или нейното съхраняване върви през отказ от адаптация, или пък се търсят междинни варианти, ще проследим в следващите редове.

Първият поглед към българската общност в Осло показва група с мозаечна структура – формирана на няколко етапа и значително разслоена по социален и етнически признак. Отделните елементи от тази мозайка се събират като в пъзел по време на различни общностни събития и намират малкото допирни точки, които ги карат да се чувстват, макар и временно, като част от едно споделяно цяло. В следващите редове ще се опитаме да представим отделните сегменти на общността, както и видимите и невидими връзки между тях.

Първа мигрантска вълна

Опитите ни посредством разговори с различни респонденти да реконструираме хронологията на заселване на българите в Норвегия, отвеждат до втората половина на 80-те и началото на 90-те години на XX в. Всички наши събеседници говорят за *първата музикантска вълна* на мигрантите. Именно български музиканти, през последните години на социалистическия режим, въз основа на сключени временни договори, заминават на работа в различни хотели, а малко по-късно и по круизни кораби. Тази първа вълна съвпада и с бързо задълбочаващата се криза в културата в страната. Редица музиканти с опит или току що завършили Музикалната академия търсят възможни решения на кризата, като започват работа в западната туристическа индустрия. Част от тях остават в северната страна, привлечени от високия стандарт на живот и възможността да работят по професията си при липсата на такава в България. Именно тази първа вълна създава едно ядро на българската миграция, което трупа самочувствието на първопроходците в непознатата и със суров климат страна. Голяма част от тях, получили класическо образование, днес възприемат себе си като по-елитната и аристократична (доколкото това понятие може да се използва в случая) прослойка на българската норвежка общност. Първоначално малко на брой, те не влизат в ползрението нито на българските, нито на норвежките власти.⁹ Всички те идват с подписани трудови договори като легални трудови мигранти. Малка

⁹ Тук е редно да отбележим, че като цяло норвежката страна приема българските мигранти като хора с по-висока степен на адаптационна култура и такива, които лесно се вписват в пазарите на труда и сравнително бързо успяват да се устроят.

част от тях изтеглят семействата си, други влизат в брачни контакти с местни хора.

Първите мигранти се сблъскват с трудностите на отдалечеността, различността и екзотичността на езика, липсата на регулярни възможности да се прибират при близките си, ежедневието им е съпътствано с голяма доза носталгия и по-трудно адаптиране. Постепенно обаче се устройват, ежедневието ги завладява и днес те представляват малка, сравнително капсулирана група, оформена от първите за страната български мигранти, в контекста на сравнително по-масовата и по-късна миграция. Те са само един елемент от мозайката на българската общност, сравнително константен, стабилен, с ясни тенденции на пълна адаптация, без обаче напълно да губят обвързаността си с държавата на произход. Тази част от българската общност като съотношение започва да се губи поради увеличаващия се брой на новите мигранти от български произход в страната. Общият поглед показва известно разделение между отделните групи, формирани на хронологичен принцип според времето на заселване.

Още в началото тази първа вълна на мигранти прави опит да институционализира съществуването си в Норвегия с оглед да стане по-видима и да увеличи механизмите си на обхват върху всички мигранти от български произход. Безспорна е ролята на институциите за поддържане на идентичността на общностите зад граница и в този смисъл тя логично се радва на интерес от страна на изследователите (Борисова, Кулов, 2017), като основно анализите се разгръщат в теоретичната концепция на Бурдийо за прием и отказ от наследяване на културни форми и елементи (Бурдийо, 2008). В някои от посочените вече изследвания, институциите също са обект на изследване от културна и антропологична позиция. Обект на изследване от страна на някои автори е и опита на приемащите държави да създават връзки между наследството и мигрантските общности (Díaz-Andreu, 2019). Основната организация на тази част от българската диаспора е Българо-норвежкото дружество. Неговата дейност не успява да обедини българската общност. Основание за такова твърдение дава обстоятелството, че повече от хората, представители на българите в Осло, знаеха за

Според годишните доклади на Дирекцията по интеграция и многообразие българските мигранти са оценени по-скоро в позитивна посока, като лесно включващи се в пазара на труда със свой собствен принос в него (Bakke, Anniken, & Skenteris, 2025).

дружеството, бяха чували, че организира нещо като пикници, грил на открито, но повечето не бяха ходили, дали поради неудобно време и място (отдалечено от работа или местоживеене) или просто, защото не се чувстваха съвсем сред свои. Така, тези събития остават затворени само в рамките на хората, основатели на дружеството. По думите на един респондент, числящ се към т.нар. „по-стара миграция“, в Осло от над 20 години и активно занимаващ се с обществения живот през българското неделно училище, Българо-норвежкото дружество е създадено към посолството на Република България в Осло и е официално регистрирано като част от българските дружества зад граница. Като такова, то също получава известна субсидия от държавата. През последните години дейността му се съсредоточава около организирането на концерти на популярни изпълнители от България в Осло. Тя също е трудна за осъществяване поради високата наемна цена на залите в Норвегия, което оскъпява много себестойността на билетите.¹⁰ Страницата на дружеството във Фейсбук потвърждава това, последната обява например е за организирана концерт-среща с българския представител на песенния конкурс Евровизия Дара.¹¹ Все пак, е редно да се отбележи Българо-норвежкото дружество като първия опит на българите в Норвегия да се сдружават и обединяват с цел поддържане на колективната идентичност. То възниква и с основната цел да се подпомогне адаптацията на малкото българи. Не случайно една от първите цели е организирането на езикови курсове по норвежки, през които преминават голяма част от първите мигранти в Осло. В началните години на съществуването си, участието в курсовете предоставя възможност за запознанство с други българи и обмен на важна информация, свързана с намиране на квартира, работа, административни процедури, лекарска грижа и др. Когато въпросният респондент идва в Осло, в цялата страна, по неговите думи има около 200-300 души от български произход. Самият той идва година след съпругата си – лекар, която вече се е устроила в града.¹² Тук се ражда и синът му. Именно заради него

¹⁰ Респондент, мъж, ок. 50 годишен, гр. Осло, родом от София.

¹¹ <https://www.facebook.com/bulgarsknorsk.forening/>, Web. 16. 06. 2026.

¹² Дори и този единичен пример е достатъчно показателен за съществените различия на българските мигрантски потоци към Норвегия в сравнение с други страни. Обичайната линия е да заминава първо съпругът и едва след неговото изтегляне, да се присъедини съпругата с децата. Липсата на достатъчно подготвен медицински персонa, трудното взимане на медицинска правоспособност в Норвегия, отваря нишата за мигранти хуманитарни медици,

той се ангажира активно със създаването и отварянето на българско неделно училище в града.

Българските училища зад граница действат като центрове за културна социализация с често въображаема общност на произхода, езиков мост с останалите в България роднини и създаване на социални мрежи, които формират „устойчива двойна идентичност“ най-вече у децата, но в известна степен и в семействата им. Българското неделно училище „Родна реч“ в гр. Осло, Норвегия, е инициатива на местните мигранти от български произход. В този смисъл то е класически *grassroots phenomenon* (Кръстева, 2014, 146 и сл.), организиран по спонтанна инициатива на самите мигранти, но впоследствие вписан в механизмите на контрол на изпращащата държава. То се сблъсква с трудностите, пред които са изправени всички български училища зад граница – липсата на подготвени учители, демотивация на учениците след завършване на началното образование, затруднения за родителите, липса на ангажираност от страна на родителите да се занимават с училищни дела, трудности при откриването и наемането на помощения и т.н. Училището получава държавна субсидия, но събира и средновисоки такси от страна на родителите. Размерът на таксите е съобразен с по-високия стандарт на държавата приемник. В същото време обаче високите такси играят роля за ограничаване на притока ученици, тъй като онези, които не разполагат с достатъчно възможности, се отказват да изпращат децата си там. Това обикновено са мигранти от турски и ромски етнически произход. Към момента на провеждане на интервюто, деца на български роми в училището няма. Има няколко ученици от турски етнически произход, които срещат още по-големи затруднения в научаването на български език и усвояването на материала и това в известна степен демотивира както учителите, така и самите ученици и техните родители. Невидимите линии на разделение по етнически принцип прозират в думите на директорката на българското училище в Осло, която има нужда от помощник, който да администрира процеса и да има достатъчно добра компютърна грамотност. Тя предлага на училищното настоятелство на директорския пост да застане млада дама от турски етнически произход, но реакцията е по-скоро негативна – *как туркиня ще е директор на българско училище*. Така, самата тя се принуждава да ѝ отстъпи

които, привлечени от високия стандарт и доброто заплащане, се установяват в страната.

една трета от директорското си заплащане, за да ѝ помага в организацията на учебния процес.¹³ Въпреки това, пак през училището се изграждат контакти и се създават връзки, които иначе не биха били възможни. Така, родителите на деца от турски етнически произход, канят учителите на байрам. Прави впечатление изненадата на учителката от обичайно-обредната система, патриархалния модел и отншението между половете, което наблюдава по време на празненството. Последното говори за пълно непознаване на една култура, с която в страната ни е съжителствала десетилетия, без изобщо да се докосне до нея. Встрани от темата това поставя много въпроси относно нивото на интеркултурни конотации в родния образователен процес и моделите на стереотипизация на отншението ние-другите, което затваря общуването често в собствена група.

Втората мигрантска вълна

Външният поглед на изследователя отчита по-голяма видимост в публичното пространство на групата от втората мигрантска вълна. Изглежда сякаш тя е по-активна, с по-висока степен на публична представителност, по-млада и ентусиазирана в това да съизмерва *българското с норвежкото*. За нас беше от изключителен интерес да проследим именно динамиките в тази група. Ако групата от първата вълна е в категорията на хората, които вече са отглеждали децата си, новата вълна е съставена преимуществено от млади хора, родители на деца в предучилищна и училищна възраст. Точно те изпитват в най-голяма сила разликите в разбирането за отговорно родителство в България и Норвегия. Интересно беше да се проследи и как се развиват на място митологемите за норвежците, които отвличат деца и дали тяхната мобилизационна сила е достатъчна да изтласка преимуществата на работа в страна с висок стандарт при голямата разлика със стандарта в България.

Повечето от представителите на тази група идват с деца на възраст за детска градина или за училище. Общото мнение представя процес на сравнително лесна адаптация на по-малките деца, значително по-трудна на по-големите и понякога невъзможна за родителите.¹⁴ По думите на една от респондентките, която пристига със семейството си, когато е 13 годишна, а сестра ѝ 15, най-трудно за нея е не толкова езика, колкото пренастройването на

¹³ Респондент, жена, ок. 60 г., работи в БНУ „Родна реч“, гр. Осло

¹⁴ Респонденти, две млади жени, сестри, 26 и 28 г.

други модели на общуване. Тя отчита по-голямата степен на затвореност на норвежците в сравнение с българите и първоначалните трудности при намирането на среда и приятели. Отнема доста време докато свикне със средата, с образователната система и се почувства на мястото си в Осло.¹⁵ Повечето от по-големите деца и родителите срещат огромни трудности с научаването на езика. За българите, а и за голяма част от европейците, норвежкият език остава непознат и маргинален от тренда за чуждоезиково обучение. Именно езикът е и причината за ограничената студентска миграция в Норвегия. Като към това се добави и обстоятелството, че Норвегия приема българските граждани като споделящи европейското икономическо пространство и в този смисъл достатъчно финансово устойчиви да се самоиздържат и в нова среда, картината допълнително се избистря.

Сблъсъкът с норвежката образователна система е особено ярко изразен. Повечето респонденти споделят на място, че няма проблем с либералния подход, който дава на децата свобода на избор за бъдещето им, за начина, по който ще изглеждат, дори за сексуалния им избор.

На фона на разгорелия се скандал със Службата за закрила на детето в Норвегия (Bernevernet) и граничещите в някои региони с истерия реакции на населението, от съществен интерес беше да се проследи съвместяването на двата крайно различни възгледа за отглеждане и грижа за децата в двете държави. Доколкото в българското общество традиционно грижата за децата е приоритет и задача основно на родителите и в по-редки случаи днес, на разширените семейства, то намесата на държавата се приема традиционно с недоверие. Презумпцията (заложена и в българското законодателство), че родителите и в частност майката са най-добрият вариант за всяко дете с изключение на екстремни крайности на физически и психически тормоз, са сблъскват с доста по-широките представи за детска свобода и ограничението на родителските права в държавата приемник. В Норвегия се приема, че децата са собственост на държавата и родителите следва да бъдат контролирани при изпълнение на техните родителски права и задължения. През 2018 г. няколко предавания в национални медии¹⁶ отразяват

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Разследване на BTV: Защо отнемат българчета от семействата им в Норвегия?, 31. 05. 2018 г. - <https://btvnovinite.bg/bulgaria/razsledvane-na-btv-zashto-otnemat-balgarcheta-ot-semejstvata-im-v-norvegija.html>. Web. 07. 06. 2026.

нарастващия страх от норвежците, *които крадат деца*. Силно преувеличени, не без намесата на определени политически лидери в търсене на популярност, тези идеи бързо ескалират до масова истерия на места.

В хода на теренното проучване се опитахме да проследим доколко тези настроения срещат прием или отрицание сред българите в Норвегия. Наблюдавахме известни генерационни и културни разлики. Например, при семейства, в които и двамата партньори са българи и са във възрастовата група на около 35-40 годишните, се наблюдаваше една ограничена толерантност към този модел. Избягваха като цяло публично да говорят за сексуалното възпитание и образование в норвежките училища. Критиката към либералното възпитание вървеше по-скоро по линия на ограниченията и контрола. По думите на един респондент *тук не ми харесва на младежта, че са много лигави норвежците... те им дават пълна свобода. Това не ми харесва. Малко прихваща и В., опитва се да се перчи, те нали ги учат че тялото си е тяхно, могат да си решават. По-свободни са, нямат този контрол. На децата ставите са ей така, аз непрестанно се карам с моите, щото и те прихващат и това не ми харесва.*¹⁷ Известна разлика откриваме при млада жена, с две деца, със съпруг норвежец, която не открива нередности в либералното образование. Притеснява я това, че началните години в училище са леки с оглед да не създават излишен стрес на малките деца. За сметка на това пък, изправени пред първото си голямо изпитание – изпитът по норвежки език, който играе ролята на входно ниво за елитните гимназии, може да се окаже огромен стрес за неподготвените ученици.¹⁸ Това мнение се споделя и от още една жена от Банско, като по думите ѝ именно доброто впечатление от образователната система в Норвегия, е една от причините да изберат страната за мигрантска дестинация. Те са планирали миграция, мъжът ѝ е бил временно като трудов мигрант в Норвегия и опитът му и впечатленията от страната, наклеянт везните именно към тази държава като избор на посока.¹⁹ Това, което особено впечатлява респондентката и семейството ѝ, е цялостната система по интеграция на децата от чуждестранен произход. Според норвежката образователна система те първоначално биват записани в т.нар. *мутак* класове – класове, съставени само от деца

¹⁷ Респондент, мъж, ок. 40 години, женен с две деца, род. в София.

¹⁸ Респондент, жена, ок. 35 г., род. от Русе

¹⁹ Респондент, жена ок. 40 г., род. от Банско

на имигранти, в които никой не говори норвежки език. Там в смесена среда, без натиска от това, че липсата на езикови умения те изключва от социалната и образователната среда, децата не губят увереност и самочувствие, бързо се справят с езиковите дефицити и след това успешно се вливат в общите класове. Като основен плюс тя отчита липсата на расисъм и ксенофобия в норвежкото училище. Първоначалният стрес, когато вижда, че голям процент от съучениците на децата ѝ са цветнокожи, бързо отшумява и тя отчита и промени в собствените си нагласи.²⁰ Като косвено доказателство в тази посока са и личните ни наблюдения по време на престоя ни в Осло. Посетихме квартала, населен с мюсюлмани в града, който се формира около единствената джамия. Не е случайно, че именно в този квартал се намира Музеят на интеркултурализма в Осло²¹. По-голямата изненада беше, че докато разглеждахме интерактивните експозиции, няколко класа от местни училища провеждаха своите изнесени занимания именно там.

На другия полюс е жена на възраст ок. 60-65 г., с която се запознахме в деня на изборите и която ни придружи при посещението в българското училище. Самата тя няма деца и внуци в училищна възраст, но сподели открито, че ако би била в позиция да трябва да прати децата си в норвежката образователна система, при това *джендър образование*, по-скоро би избрала да се върне в България. Разбира се, това няма как да се провери, но думите ѝ напълно се вписват като емоционална конотация в настроенията, създадени от медийния шум по въпроса в страната.

Основната организация на тази част от българската общност в Осло е танцовият ансамбъл „И-ха!“. Организирането и създаването на групата става по инициатива на споменатата по-горе жена от Банско. Преди идването си в Норвегия, тя 9 години е танцувала в ансамбъл и това ѝ липсва на новото място. Липсват ѝ и социални контакти. Такива тя осъществява покрай българската църква²² и

²⁰ Пак там.

²¹ *Interkulturelt Museum*. Web. 16. 06. 2026. <https://www.oslomuseum.no/besok-oss/interkulturelt-museum/>.

²² Поради ограничения обем, тук само ще отбележим, че Българската православна общност в Норвегия е организация, която на хартия има членове, но реално е повече встрани от общностния живот, особено към момента на нашите проучвания. До преди 15 години тя служи по-скоро като място, където хората се събират, запознават се, обменят идеи. Днес функцията ѝ се ограничава до организиране на литургии на големи празници, като свещеник идва от Швеция. Повечето от респондентите споделят, че не посещават църквата.

езиковия курс по норвежки. Там се запознава и с други ентусиасти, които искат да танцуват български народни танци.²³ Постепенно се записват и мъже, въпреки първоначалните притеснения от липсата на мъжко присъствие. За женените мъже изцяло женското обкръжение създава известно напрежение у половинките им, но за неженените това се възприема като възможност да осъществяват социални контакти с представители на другия пол.²⁴ Групата постепенно се разраства, за известен период дори поддържа детска група, но това се оказва непосилно при цялата им натовареност. Участват на различни събития, най-яркото от които е събора на българските ансамбли по народни танци *На мегдана на другата България*. Проведеното тази година издание беше в баварската столица Мюнхен с участието и на „И-ха!“. За активната дейност на групата свидетелства и добре поддържаната им страница.²⁵ Основната функция на групата е не само като място, на което под звуците на музиката да отпуснат от напрежението от деня. За повечето респонденти, това е едно от ярките нишки, които ги свързват с представата за тяхната българска културна идентичност. В същото време необходимостта от доброволна ангажираност с организацията на пътуванията, споделените дни по време на участия в различни събития, превръща индивидите в общност, основана на съпреживяване на миналото чрез музиката и танца и следващото от това известно компенсиране на носталгията по родното място, по близките и приятелите.

Извън институционалната организация на българите в Норвегия, иска ни се да обърнем внимание и на още една контактна зона, която сближава българските граждани с различен етнически произход в чуждата среда. Това е любовта към футбола и желанието да спортуват. Така етнически българи и етнически турци се организират да играят заедно футбол, като през топлия сезон наемат игрище, а през студения – зала. Българските граждани от турски произход обикновено оформят един отбор. Все пак това е начин да се запознаят и да свалят бариерите и да имат още един социален ресурс в резерв при необходимост.

Българската православна църква в Осло използва за службите си гръцкия храм. Никой не си спомня за сватби или кръщенета в нея.

²³ Респондент, жена ок. 40 г., род. от Банско

²⁴ Респондент, мъж, ок. 40 години, женен с две деца, род. от София

²⁵ Фолклорна танцова група И-ХА. <https://www.iha.oslo.no/bg>.

Вместо заключение

Основните изводи, които могат да се направят въз основа на извършените теренни проучвания, са следните. На първо място, наблюдаваме процеси в една млада общност, която е фрагментарна по своята същност. Предвид на сравнително малката си численост обаче, различията вътре в нея, не се оказват определящи за наличието на непреодолими разграничителни линии. Без значение към коя от вълните на миграцията принадлежи отделния респондент, почти всеки е опитвал да се включва към събитията на отделните организации – Българо-норвежко дружество, Българска православна общност, Българско неделно училище, ансамбал „И-ха!“ и др. Определящи за гравитирането към конкретна субгрупа се оказват личните предпочитания, възрастова група, нагласата за миграцията като временна или постоянна. Кое не затваря вратите за преливане към друга субгрупа или едновременно пребиваване в няколко такива.

Като всяка мигрантска общност и тази на българите в Норвегия е динамична, чувствително реагираща на всичко случващо се в световен и национален план, както и в този на страната приемник. Личните решения за и против, тук или там, често се повлияват от моментно настроение или от стратегически план за бъдещето. Със сигурност обаче за преобладаващата част от хората остава на лице потребността да се чувстват част от миналото си. Дали тази потребност ще бъде артикулирана като част от българската идентичност или просто като носталгия към безгрижното време на младостта за всеки един респондент няма толкова голямо значение. От гледна точка на видимите изрази на тази потребност, ние можем само да наблюдаваме увеличаващите се потоци на стоки и услуги, под формата на седмични бусове, пълни с български домати, вафли, сирене и семки, на месечните прескачания до границата с Швеция за покупка на алкохол, до радостта от редовната авиолиния София – Осло, от намалената цена на телефонните услуги и възможностите за онлайн комуникация с близките.

Анализът показва също, че българската общност в Норвегия не е единна по отношение на своите представи за принадлежност. Различните миграционни вълни, както и децата на мигрантите, конструират по различен начин своите връзки с България и Норвегия. Така поколението се оказва важен фактор за разбирането на мигрантския опит, доколкото именно през него се

наблюдават процесите на съхраняване, пренареждане и предаване на идентичности, ценности и културна памет.

Наблюденията ни позволяват да обобщим, макар и малко емоционално, че за повечето българи в Норвегия, адаптацията е резултат от съзнателен избор. Отказът от такава е притъпен в името на конкретно артикулирани решения (по-добър стандарт, по-добро бъдеще за децата), но на емоционално ниво стои като неизречено желание *веднага да си стегна багажа*. Обобщението върви към наблюденията на една общност с висока степен на практическа, професионална адаптация (въпреки често снижения професионален статус), но със също толкова висока степен на отказ от такава на чисто емоционално ниво. Вероятно това се дължи и на сравнително малкото години на жизнени траектории, в които българската общност в Норвегия се простира.

Библиография:

Assman, J. (1988). Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. Assmann J. & und Hölscher, T. (Hgs.) *Kultur und Gedächtnis*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 9-19.

Bakke, K., Anniken L. & Skenteris, L. K. (2025). *What is the status of integration of Norway. Indicators, status and development trends in 2025*. Oslo: Directorate of Integration and Diversity. https://www.imdi.no/globalassets/rapporter/2025/imdi-hvordan-gar-det-med-integreringen-i-norge-2025_v2-engb.pdf

Daukšas, D. (2013). Lithuanians in Norway: Between 'Here' and 'There'. *Urbanities*, (3) 2, 51-68.

Díaz-Andreu, M. (2019). Archeological heritage and Migration. Well-being place, citizenship and the social. Holtorf, C. et al. (eds.), *Cultural Heritage, Ethics and Contemporary Migrations*. London: Routledge, 178-194.

Everett, L. (1966). A Theory of Migration. *Demography*. (3) 1, 47-57.

Hadzibulic, S. (2016). My life abroad: The nostalgia of Serbian immigrants in the Nordic countries. *Crossings Journal of Migration and Culture*, (7) 1, 97-114.

Korhan, U. (2014). *Turkish Diaspora in Norway or Has the Norwegian politics ever tasted Turkish Delight?* MA Thesis, Norwegian University of Life Sciences, Ås. <http://www.umb.no/noragric>

Main, I., Goździak, E. M., & Nowak, L. (2021). From Going Abroad to Settling Down... While Remaining Mobile? Polish Women in Norway Narrate Their Migration Experiences. *Nordic Journal of Migration Research*, 11(1), 50–64. DOI: <https://doi.org/10.33134/njmr.331>.

Nikielska-Sekula, K. (2016). The Role of Cultural Heritage in the Creation of a Sense of Belonging among Young Norwegian Turks: Boundary Making and Crossing. *The Age of Human Rights Journal*, 7, 96-119. DOI: 10.17561/tahrj.n7.6.

Rangelova, R., K. Vladimirova (2004). Migration from Central and Eastern Europe: The case of Bulgaria. *Journal of Southeast Europe Review for Labor and*

Social Affairs. Migration Waves in Eastern Europe. Special edition 105-128. DOI:10.5771/9783845279398-105.

Stoynova, N., Bezlov, and al. (2017). *Cross-Border Organised Crime: Bulgaria and Norway in the Context of the Migrant Crisis*. Sofia/Oslo: Center for the Study of Democracy.

Бончева, Цв. и кол. (1995). *Българското градинарство: Етнографски и исторически аспекти*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“ [Boncheva, Tsv. i kol. (1995). *Balgarskoto gradinarstvo: Etnografski i istoricheski aspekti*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“].

Борисова, М., Б. Кулов. (2017). *Български училища зад граница. Културно наследство в миграция. Модели на консолидация и институционализация на българските общности в чужбина*. София: Парадигма [Borisova, M., B. Kulov. (2017). *Balgarski uchilishta zad granitsa. Kulturno nasledstvo v migratsiya. Modeli na konsolidatsiya i institutsionalizatsiya na balgarskite obshtnosti v chuzhbina*. Sofia: Paradigma], 99-118.

Бурдийо, П. (2008). *Противоречията на наследството. Социологически проблеми* [Bourdieu, P. (2008). *Protivorechiyata na nasledstvoto. Sotsiologicheski problemi*], 1-2, 111-118.

Груева, П. (2025). *Български мигрантски общности в Нидерландия – мобилност и социална динамика. История* [Grueva, P. (2025). *Balgarski migrantski obshtnosti v Niderlandiya – mobilnost i sotsialna dinamika. Istoriya*], (33)6, 638-657. <https://doi.org/10.53656/his2025-6-4-bul>

Дечева, М. (съст.) (2013). *Динамика на националната идентичност и транснационалните идентичности в процеса на европейска интеграция*. София: Парадигма [Decheva, M. (sast.) (2013). *Dinamika na natsionalnata identichnost i transnatsionalnite identichnosti v protsesa na evropeyska integratsiya*. Sofia: Paradigma].

Дичев, И. (2009). *Граждани отвъд местата? Нови мобилности, нови граници, нови форми на обитаване*. София: Просвета [Dichev, I. (2009). *Grazhdani otvad mestata? Novi mobilnosti, novi granitsi, novi форми na obitavane*. Sofia: Prosveta].

Захова, С. Маева, М. (ред.) (2013). *Етнография на миграциите. Българите в Средиземноморието*. София: Парадигма [Zahova, S. Maeva, M. (red.) (2013). *Etnografiya na migratsiite. Balgarite v Sredizemnomoriето*. Sofia: Paradigma].

Карамихова, М. (съст.) (2003). *Да живееш там, да се сънуваш тук. Емиграционни процеси в началото на XXI век*. София: Парадигма [Karamihova, M. (sast.) (2003). *Da zhiveesh tam, da se sanuvash tuk. Emigratsionni protsesi v nachaloto na XXI vek*. Sofia: Paradigma].

Конев, И. (1989). *Българското възраждане и културният трансфер: Гурбетчийството*. София: Наука и изкуство [Konev, I. (1989). *Balgarskoto vazrazhdane i kulturniyat transfer: Gurbetchiystvoto*. Sofia: Nauka i izkustvo].

Коцева, В. (2020). *Етнокултурни маркери на идентичност зад граница (по примера на ансамбли за народни песни и танци). Етнологията в промяната се свят*. Сборник в чест на 80-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Радост Иванова. София: АИ „Проф. Марин Дринов“ [Kotseva, V. (2020). *Etnokulturni markeri na identichnost zad granitsa (po primera na ansambli za narodni pesni i*

tantsi). Etnologiyata v promenyashtiya se svyat. Sbornik v chest na 80-godishniya yubiley na prof. d.f.n. Radost Ivanova. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 400-414.

Кръстева, А. (2014). *От миграция към мобилност. Политики и пътища.* София: Нов български университет [Krasteva, A. (2014). *Ot migratsiya kam mobilnost. Politiki i patishta.* Sofia: Nov balgarski universitet].

Манчева, М., Троева Е. (2011). Миграции от и към България: състояние на изследванията. Хайдиняк, М. (съст.) *Миграции, пол и междукulturни взаимоотношения в България.* София: IMIR [Mancheva, M., Troeva E. (2011). *Migratsii ot i kam Bulgariya: sastoyanie na izsledvaniyata.* Haydinyak, M. (sast.) *Migratsii, pol i mezhdukulturni vzaimootnosheniya v Bulgariya.* Sofia: IMIR], 17-69.

Пенчев, Вл. и кол. (съст.) (2017). *Културно наследство в миграция. Модели на консолидация и институционализация на българските общности в чужбина.* София: Парадигма [Penchev, Vl. i kol. (sast.) (2017). *Kulturno nasledstvo v migratsiya. Modeli na konsolidatsiya i institutsionalizatsiya na balgarskite obshtnosti v chuzhbina.* Sofia: Paradigma].

Славкова, М. (2022). *Busco trabajo. Работа и социални отношения на българите в Испания.* София: Парадигма [Slavkova, M. (2022). *Busco trabajo. Rabota i sotsialni otnosheniya na balgarite v Ispaniya.* Sofia: Paradigma].

Томова, И. (2014). *Трансгранични миграции и промени в етническите общности в България.* София: БАН [Tomova, I. (2014). *Transgranichni migratsii i promeni v etnicheskite obshtnosti v Bulgariya.* Sofia: BAN].

Халбвакс, М. (2001). *Колективната памет.* София: Критика и хуманизъм [Halbwachs, M. (2001). *Kolektivnata pamet.* Sofia: Kritika i humanizam].

Христов, П. (съст.) (2010). *Балканската миграционна култура: исторически и съвременни примери от България и Македония.* София: Парадигма [Hristov, P. (sast.) (2010). *Balkanskata migratsionna kultura: istoricheski i savremenni primeri ot Bulgariya i Makedoniya.* Sofia: Paradigma].